

PAR DARBA STĀŽU UN TAM PIELĪDZINĀMIEM PERIODIEM

Kā pierādīt darba stāžu?

Cik liecinieku liecībām jābūt, lai apstiprinātu darba stāžu?

Vai mācības, bērna kopšanas atvaļinājums tiek ieskaitīts darba stāžā?

Uz šādiem un vēl daudziem citiem līdzīgiem jautājumiem par darba stāžu Arodbiedrības juristei ik pa laikam nākas atbildēt. Līdz ar to, nolūkā radīt skaidrāku priekšstatu par darba stāžu un tam pielīdzinātiem periodiem, Arodbiedrības juriste sniedz zemāk norādīto skaidrojumu.

Darba stāžu nepieciešams konstatēt dažādās situācijās, piemēram, lai saņemtu sociālās garantijas darba tiesisko attiecību ietvaros, lai saņemtu bezdarbnieka pabalstu vai vecuma pensiju. Līdz ar to, primāri nepieciešams saprast, kādam mērķim personai nepieciešams konstatēt darba stāžu, jo dažādām situācijām var būt noteikti dažādi nosacījumi attiecībā uz darba stāžu (nepārtraukts, kopējais, konkrētā profesijā un tml.).

Ja darba stāžu nepieciešams konstatēt pie konkrētā darba devēja, tad visticamāk visa informācija par darba stāžu jau būs pieejama darba devējam. Atsevišķos gadījumos, ja ir notikusi reorganizācija, funkciju pārņemšana vai tamlīdzīgi procesi, kuru rezultātā iztrūkst ieraksti darba grāmatiņā vai tie ir neskaidri, papildus informāciju var pieprasīt arhīvos (piemēram, valsts a/s “Latvijas dzelzceļš” kancelejā (arhīvā), Latvijas Nacionālā arhīvā).

Ja, personai nepieciešams konstatēt darba stāžu pensijas piešķiršanai, tad jāvērs uzmanība uz 23.04.2002. Ministru kabineta noteikumiem Nr. 165 „Apdrošināšanas periodu pierādīšanas, aprēķināšanas un uzskaites kārtība”, kas nosaka prasības dokumentiem, kas pierāda apdrošināšanas periodus. Lai pierādītu apdrošināšanas periodu, personai jāiesniedz **dokumenti**, piemēram, darba grāmatiņa, darba līgumi un to izpildi apliecinājoši dokumenti, darba devēja vai arhīva izziņas, mācību iestāžu izsniegti dokumenti, karaklausības apliecība u.c. dokumenti. Normatīvais akts neparedz darba stāža pierādīšanu ar liecinieku liecībām.

Likuma “Par valsts pensijām” Pārejas noteikumi nosaka darba un tam pielīdzinātos periodus. Līdz 1990.gada 31.decembrim, bet 11.apakšpunktā minētajā gadījumā — līdz 1995.gada 31.decembrim, **Latvijas pilsoņiem** apdrošināšanas stāžam pielīdzināti šādi darbam pielīdzinātie periodi (Latvijas teritorijā un bijušās PSRS teritorijā):

- 1) obligātais aktīvais militārais dienests PSRS Bruņotajos spēkos un alternatīvais (darba) dienests;
- 2) dienests Latvijas Republikas armijā, Latvijas pilsoņiem — arī dienests PSRS Bruņotajos spēkos;
- 3) dienests ierindas un komandējošā sastāva amatos iekšlietu iestādēs, izņemot VDK;
- 4) mācību laiks augstākajās mācību iestādēs, kā arī citās mācību iestādēs pēc vidējās izglītības iegūšanas, bet ne vairāk par pieciem gadiem attiecībā uz specialitātēm,

kurās izglītības iegūšanai bija noteikti ne vairāk kā pieci gadi, un ne vairāk par sešiem gadiem attiecībā uz specialitātēm, kurās izglītības iegūšanai bija noteikti vairāk nekā pieci gadi;

5) mācību laiks aspirantūras dienas nodaļā, bet ne vairāk par trim gadiem, pēcdiploma izglītības un kvalifikācijas paaugstināšanas laiks;

6) individuālais darbs;

7) laiks, kad kopts I grupas invalīds vai bērns invalīds līdz 16 gadu vecumam, kā arī cilvēks, kas sasniedzis 80 gadu vecumu;

8) laiks, kad māte audzinājusi bērnu līdz 8 gadu vecumam;

9) algots darbs reliģiskajās organizācijās;

10) politiski represēto ieslodzījuma vietās, nometinājumā, tajā skaitā PSRS Iekšlietu ministrijas Galvenās rūpniecības uzņēmumu celtniecības pārvaldes nr.907 pārzinātajos darbos, un izsūtījumā, kā arī bēgšanā no šīm vietām pavadītais laiks trīskāršā apmērā, bet Galējos Ziemeļos un tiem pielīdzinātajos rajonos — pieckārtīgā apmērā. Rajonus, kas uzskatāmi par Galējo Ziemeļu un tiem pielīdzinātajiem rajoniem, nosaka Ministru kabinets. Tām personām, kurām šis stāžs noteikts seškārtīgā apmērā, aprēķinātais stāžs tiek saglabāts;

11) laiks, kad apdrošinātā persona atzīta par I, II vai III grupas invalīdu un nestrādā (arī sakarā ar nelaimes gadījumu darbā vai arodslimību), bet ne ilgāk kā līdz vecuma pensijas piešķiršanai nepieciešamā vecuma sasniegšanai; minētais laiks ņemams vērā tikai vecuma pensijas sākuma kapitāla aprēķināšanai;

12) nodarbinātība kolhoza biedra statusā no 16 gadu vecuma.

Ārvalstniekiem, bezvalstniekiem un Latvijas nepilsoņiem apdrošināšanas stāžu veido iepriekš minētie Latvijas teritorijā uzkrātie darba un tam pielīdzinātie periodi, kā arī šādi bijušās PSRS teritorijā uzkrātie darbam pielīdzinātie periodi:

1) mācību laiks augstākajās mācību iestādēs, kā arī citās mācību iestādēs pēc vidējās izglītības iegūšanas (5 gadi un ne vairāk par 6 gadiem attiecībā uz specialitātēm, kurās izglītības iegūšanai bija noteikti vairāk nekā 5 gadi);

2) mācību laiks aspirantūras dienas nodaļā (ne vairāk par 3 gadiem), pēcdiploma izglītības un kvalifikācijas paaugstināšanas laiks;

3) politiski represēto ieslodzījuma vietās, nometinājumā un izsūtījumā, kā arī bēgšanā no šīm vietām (arī ārpus bijušās PSRS teritorijas) pavadītais laiks trīskāršā apmērā, bet Galējos Ziemeļos un tiem pielīdzinātajos rajonos – pieckārtīgā apmērā.

Apdrošināšanas stāžs no 1991.gada 1.janvāra līdz 1995.gada 31.decembrim

Apdrošināšanas stāžu veido šādi darba un tam pielīdzinātie periodi Latvijā:

- 1) darbs (izņemot darbu pašnodarbinātā statusā);
- 2) obligātais aktīvais militārais dienests un alternatīvais (darba) dienests;
- 3) dienests Latvijas Republikas armijā, Latvijas pilsoņiem — arī dienests PSRS Bruņotajos spēkos;
- 4) dienests ierindas un komandējošā sastāva amatos iekšlietu iestādēs, izņemot VDK.
- 5) darbs pašnodarbinātā statusā;
- 6) mācību laiks augstākajās mācību iestādēs, kā arī citās mācību iestādēs pēc vidējās izglītības iegūšanas;
- 7) pēcdiploma izglītības un kvalifikācijas paaugstināšanas laiks;
- 8) laiks, kad kopts I grupas invalīds vai bērns invalīds līdz 16 gadu vecumam, kā arī cilvēks, kas sasniedzis 80 gadu vecumu;
- 9) laiks, kad māte audzinājusi bērnu līdz 8 gadu vecumam.
- 10) laiks, kad persona atzīta par invalīdu un nestrādā, bet ne ilgāk kā līdz vecuma pensijas piešķiršanai nepieciešamā vecuma sasniegšanai, ko persona pierāda ar dokumentiem.

1. – 4. punktā minētos periodus ieskaita apdrošināšanas stāžā, ja tajos ir veiktas vai bija jāveic sociālās apdrošināšanas iemaksas.

5. – 9. punktā minētos periodus ieskaita apdrošināšanas stāžā, ja persona pati nodarbinātības periodā ir maksājusi sociālo nodokli. Informācija par veiktajiem maksājumiem ir VSAA rīcībā.

Darba stāžs līdz 1996. gadam tiek pielīdzināts apdrošināšanas stāžam un tas tiek ņemts vērā pensijas aprēķinā, līdz ar to ir svarīgi pārbaudīt, kāda informācija par apdrošināšanas (darba) stāžu līdz 1996. gadam ir uzkrāta VSAA (to var izdarīt gan klātienē jebkurā VSAA nodaļā, gan portālā www.latvija.lv).

Tā kā apdrošināšanas stāžu līdz 1996. gadam pierāda ar dokumentiem, iespējams, ka VSAA nav visa informācija. Tādēļ atsevišķos gadījumos pašai personai būs nepieciešams vākt pierādījumus un iesniegt tos VSAA.

Līdz 1996.gadam uzkrātie darba un tam pielīdzinātie periodi ir jāapliecina ar dokumentiem cilvēkam pašam. Ka jau tika norādīts iepriekš, trūkstošie dokumenti darba stāža apliecināšanai līdz 1996.gadam meklējami arīdzan arhīvos (ar nosacījumi,

ka tie tikuši nodoti arhīvā glabāšanai). Lai saņemtu izziņu no Latvijas Nacionālā arhīva, būs jāsamaksā maksa par izziņas izsniegšanu.

Apdrošināšanas stāžu no 1996.gada 1.janvāra apliecina VSAA uzkrātie dati par apdrošināšanas iemaksām. Par apdrošināšanas periodu sākot ar 1996.gadu personām nav jāuztraucas, jo par šo periodu visa informācija glabājas VSAA informācijas sistēmā.

Lēmumu par pabalsta vai pensijas piešķiršanu, saskaņā ar kuru tiek konstatēts apdrošināšanas stāžs, pieņem VSAA. Saskaņā ar Administratīvā procesa likumu VSAA pieņemto lēmumu var apstrīdēt VSAA direktorei, savukārt VSAA direktores pieņemto lēmumu var pārsūdzēt Administratīvajā rajona tiesā.

Parasti VSAA lēmumos ir norādīts termiņš lēmuma pārsūdzēšanai (1 mēnesis). Būtiski ir šo termiņu nenokavēt, ja persona uzskata, ka lēmums nav pamatots. Arodbiedrības juriste atgādina, ka arodbiedrība bez papildus maksas var palīdzēt VSAA lēmumu pārsūdzēšanā.

Ja VSAA ieskatā trūkst dokumentu apdrošināšanas stāža pierādīšanai, tiesa, novērtējot esošos pierādījumus, uzklauso pieteicēja paskaidrojumus un liecinieku liecības, konstatē darba vai tam pielīdzināto periodu, kuru var ieskaitīt apdrošināšanas stāžā. Ja lietā nebūs iesniegti dokumenti, diez vai tikai ar liecinieku liecībām varēs kaut ko pierādīt. Tiesvedības procesa iznākumu un ilgumu paredzēt nav iespējams, jo tas ir atkarīgs no dažādiem apstākļiem. Process var ieilgt arī vairākus gadus, it īpaši tamdēļ, ka likums paredz katrai pusei pārsūdzēt pirmās instances tiesas taisīto spriedumu apelācijas un pēc tam kasācijas instancē.

Darba stāžu nelegālās nodarbinātības ietvaros pierādīt gan būs praktiski neiespējami.

Detalizēta informācija par darba (apdrošināšanas) un tam pielīdzinātiem periodiem atrodama gan VSAA mājaslapā:

<https://www.vsaa.gov.lv/pakalpojumi/pensionariemsenioriem/apdrosinasanas-stazs/> , gan jebkurā VSAA filiālē.